

Egyptian Mamluk Dinar Coins in the National Museum of Iran

Fereshteh Zokaei

Abstract

This study presents a collection of gold dinar coins from the period of the Bahri and Burji's Mamluk, which were transferred from Birjand to the National Museum of Iran in 1944. The Mamluk government reigned over Egypt and Syria for approximately 275 years (648-923 AH / 1250-1517 AD) until it was ultimately defeated by the Ottomans in 923 AH / 1517 AD. The objective of this research is to introduce this exceptional collection from the National Museum of Iran, which belongs to the history of the Kingdom of Egypt. Due to the scarcity of Mamluk coins in the collections and museums of the country, no specialized research has been conducted on them to date. With this research, a comprehensive introduction of this collection has been provided, thereby creating an opportunity for researchers and numismatics enthusiasts to recognize and study these coins from a new perspective. The introduction of this collection of Mamluk coins is crucial for the field of numismatics as it expands the existing knowledge of the Kingdom of Egypt's history. Additionally, this research presents a unique opportunity for further study and analysis of Mamluk coins. By bringing attention to the importance of these coins, this study seeks to fill a gap in the current literature and generate interest in further research on Mamluk numismatics. Overall, this collection has the potential to contribute significantly to the broader understanding of the Kingdom of Egypt's economic and cultural history.

Keywords: Islamic Coin, Egypt and Syria, Bahri and Burji's Mamluk, dinars, National Museum of Iran.

 <https://doi.org/10.22034/jinm.2022.704209>
© 2021 Iran National Museum. All rights reserved

سکه‌های دینار مماليک مصر در موزه ملی ایران

فرشته زکایی*

چکیده

این پژوهش به معرفی سکه‌های دینار طلا، متعلق به دوره حکومت مماليک بحری و بُرجی مصر می‌پردازد که در سال ۱۳۲۳ خورشیدی از شهر بیرجند به موزه ملی ایران انتقال یافته است. دولت مماليک حدود ۲۷۵ سال (۹۲۳-۶۴۸ هجری قمری / ۱۵۱۷-۱۲۵۰ میلادی) بر مصر و شام حکومت کرده و سرانجام توسط عثمانی‌ها در سال ۹۲۳ هجری قمری / ۱۵۱۷ میلادی سقوط کردند. هدف از این پژوهش، شناساندن این مجموعه نفیس موزه ملی ایران است که به تاریخ پادشاهی مماليک مصر تعلق دارد؛ به دلیل تعداد اندک سکه‌های مماليک مصری در مجموعه‌ها و موزه‌های کشور، پژوهش خاصی روی آن‌ها انجام نشده است. در این مقاله سعی شده با معرفی کامل این مجموعه، راهی برای شناخت و بررسی این سکه‌ها از منظری دیگر برای پژوهشگران و علاقمندان به سکه‌شناسی ایجاد شود.

واژگان کلیدی: سکه، دوران اسلامی، مصر و شام، مماليک بحری، مماليک برجی، دینار، موزه ملی ایران.

پیشینه پژوهش

درباره سکه‌ها و به طور کلی سیستم پولی ممالیک، مطالعات و پژوهش‌های بسیاری انجام شده است. از قدیمی‌ترین منابع معتبر، می‌توان به کتاب‌های لین‌پول اشاره کرد که به بررسی و خوانش سکه‌های عربی موجود در کتابخانه خدیویه (المکتبه الخدیویه) قاهره و سکه‌های شرقی موجود در موزه بریتانیا پرداخته و بخش‌هایی از آن متعلق به سکه‌های ممالیک است (Lane Poole 1897 & 1879). شولتز سکه‌های ممالیک را بررسی و نظام مالی و اقتصادی این دوره را تحلیل کرده (Schultz 1999) و برای به دست آوردن وزن استاندارد درهم و دینار دوره ممالیک با روش آماری و مقایسه‌ای، به بررسی اوزان و مقادیر سکه‌های این دوره پرداخته است (Schultz 2003). همچنین نجوان احمد سعید در مقاله خود سیستم پولی و ضرابخانه سکه‌های مصر در طول دوران ممالیک را به نگارش درآورده است (احمد سعید ۲۰۱۶). در ایران درباره مسکوکات این دوره، پژوهشی انجام نشده؛ اما پژوهشگران ایرانی در رشته تاریخ، مقالات مختلفی درباره حکومت ممالیک نوشته‌اند. از آن جمله، مقاله متولی و ثنائی، که به طور کلی سیاست‌های مالی و پولی ممالیک برجی را بررسی کرده‌اند (متولی و ثنائی ۱۳۹۵). پژوهش حاضر برای مقایسه و بررسی مجموعه سکه‌های ممالیک در موزه ملی ایران، بیش از همه از کتاب مسکوکات سلاطین مملوک مصر و شام^۱ نوشته پائول بالگ^۲ بهره برده که به تفصیل به سکه‌های دوره ممالیک پرداخته است.^۳

مقدمه

بخش قابل توجهی از آثار موزه ملی ایران به سکه‌ها اختصاص دارد که از آغاز ضرب سکه تا دوره معاصر را شامل می‌شود، در این میان، مجموعه‌های پراکنده‌ای که به طور مستقیم به تاریخ کشورمان مربوط نمی‌شود نیز وجود دارد.^۴ مجموعه سکه‌های مورد مطالعه در سال ۱۳۲۳ خورشیدی از اداره فرهنگ و هنر وقت شهر بیرجند به موزه ملی ایران منتقل شد^۵ و در دفاتر، با عنوان سکه ممالیک به ثبت رسید. از تمامی سلاطین این دوره در موزه‌ها و مجموعه‌های دنیا، سکه وجود دارد. موزه

ملی ایران ۲۷ عدد سکه دینار طلا از این دوره حکومتی در اختیار دارد که متعلق به دوره حکومت هفت سلطان از بیست و پنج مملوک بحری و نیز یک مملوک برجی است. در نظام مالی ممالیک معاملات با دینار طلا، درهم نقره و فلوس انجام می‌شد. «ممالیک، ثروت ناشی از حاصلخیزی کشاورزی دره نیل و تجارت تا نقاط دوردست را صرف حمایت از ارتش و نیز ساخت صدها مسجد، مدرسه، خانقاه و ساختمان‌های مختلف کردند. حکومت ممالیک در قرون وسطی، قدرت نظامی پیش‌رونده مغول را متوقف کرد، صلیبی‌ها را بیرون راند، بر جهان مدیترانه شرقی تسلط یافت و سرانجام توسط عثمانی‌ها پایان یافت.» (Schultz 2003: 60).

دولت ممالیک

با کشته شدن توران‌شاه در سال ۶۴۵ هجری قمری / ۱۲۵۰ میلادی به دست مملوکان، دولت ایوبیان عملاً در مصر پایان یافت و نخستین دولت ممالیک تأسیس شد که توانست مصر و شام را مانند زمان صلاح‌الدین ایوبی (-۶۳۸ / ۶۴۷ هجری قمری / ۱۲۴۹-۱۲۴۰ میلادی) متحد سازد. دولت ممالیک ابتدا توسط ترک‌ها و سپس چرکس‌ها به وجود آمد و حدود ۲۷۵ سال (۹۲۳-۶۴۸ هجری قمری / ۱۵۱۷-۱۲۵۰ میلادی) دوام یافت و سرانجام توسط عثمانی‌ها در سال ۹۲۳ هجری قمری / ۱۵۱۷ میلادی سقوط کرد. نژاد ممالیک به بردگان سفید آسیایی ترک و چرکس باز می‌گردد که موطن اصلی آنان سرزمین قبیچاق و اطراف رود ولگا در شمال دریای سیاه و قفقاز بود، محلی که قبایل مختلف ترک، چرکس، رومی، مجار و آلان در آن می‌زیستند. تاجران برده، آنان را از راه اسارت در جنگ‌ها یا ربودن از خانواده‌هایشان به دست می‌آوردند. گاه خانواده‌ها به دلیل فقر و گرسنگی به ناچار فرزندان خود را در مقابل پول یا غذا می‌فروختند. پادشاهان دولت ایوبی و دولت نخست ممالیک برای تقویت نیروی نظامی، بردگان ترک و چرکس بسیاری را پس از آموختن دین اسلام به آنان و آموزش جنگاوری و فرمانبرداری وارد سپاه کردند به طوری که بردگان تنها نیروی نظامی دو دولت ممالیک در مصر و شام شدند (شبارو ۱۳۹۴: ۱۸-۱۷). ممالیک دو طبقه‌اند؛ ممالیک بحری و ممالیک برجی و این دو طبقه با وجود سلطنت کوتاه و جنگ‌های داخلی دائمی و کشتن یکدیگر ممالیک خویش را به خوبی اداره می‌کردند. شهر قاهره از دوره سلطنت ممالیک آثاری دارد که نماینده عشق و علاقه سلاطین آن‌ها به صنایع مستظرفه و ابنیه است (لین پول ۱۳۱۲: ۷۲-۷۰).

ممالیک در دوران حکومت خود دو افتخار به دست

1. "Coinage of the Mamluk Sultans of Egypt and Syria"

2. Paul Balog

۳. برای اطلاعات بیشتر در مورد هنر، فرهنگ، تاریخ، معماری و سکه‌شناسی دولت ممالیک از ابتدا تا سال ۱۹۹۹م به کتابشناسی مفصل مارک مرسیر مراجعه کنید. (Mercier 1999)

۴. سکه‌ها با منشأ خارجی اغلب در قلمرو حکومتی در گردش هستند و این در میان یافته‌های باستان‌شناسی غیر معمول نیست. (Schultz 1999: 184)

۵. یافته‌های این‌چنینی که در آن سال‌ها از استان‌ها به موزه ملی ایران انتقال داده می‌شد، حاصل حفاری‌های غیرمجاز و یا قاچاق بوده که ممکن است هنگام خارج کردن از مرزها توقیف شده باشند.

می‌رساندند. مقریزی، شجرالدین را نخستین پادشاه دولت اول ممالیک می‌داند در حالی که ابن ایاس او را در شمار آخرین پادشاه دولت ایوبی آورده است. شجرالدین، همسر ملک صالح ایوب پدر توران‌شاه بود. ممالیک بحری شجرالدین را به سلطنت برگزیدند تا هم راه را بر امیران ایوبی هواخواه سلطنت ببندند و هم معلوم نشود ممالیک، دولت ایوبی مصر را شکست داده‌اند. عزالدین آیبک ترکمان نخستین سلطان دولت نخست ممالیک مصر است. اما در واقع، ظاهر بیبرس مؤسس حقیقی دولت نخست ممالیک به حساب می‌آید که سلطنت را در ۱۹ ذی‌قعدة ۶۸۵ هجری قمری / ۲۶ اکتبر ۱۲۶۰ میلادی به دست گرفت. از مهمترین سلاطین ممالیک بحری که صلیبیان را از تمامی سرزمین‌های اسلامی بیرون راندند می‌توان به ظاهر بیبرس ۶۵۸ هجری قمری / ۱۲۵۹ میلادی، منصور قلاوون ۶۷۸ هجری قمری / ۱۲۷۹ میلادی و اشرف خلیل ۶۸۹ هجری قمری / ۱۲۹۰ میلادی اشاره کرد، همچنین این سه تن سهمگین‌ترین ضربات را بر مغولان وارد کردند (شبارو ۱۳۹۴: ۲۶-۱۷). آخرین سلطان دولت اول ممالیک (ممالیک بحری) الصالح صلاح‌الدین حاجی‌الثانی (عزل سنه ۷۹۲ هجری قمری / ۱۳۸۹ میلادی) است.

آوردند که سبب شهرت همیشگی آن‌ها شد. در روزگار فروپاشی دستگاه خلافت عباسی در مقابل دو خطر خارجی که از شرق و غرب جهان اسلام را تهدید می‌کرد، ایستادند. راه مغولان به سمت نواحی غرب دنیای خلافت اسلامی را سد کردند. افتخار دیگر در برابر اروپاییان صلیبی به دست آمد. اروپاییان در سرزمین‌های اسلامی با نام صلیب و کلیسا اهداف توسعه‌طلبانه خود را دنبال می‌کردند، ممالیک آنان را برای همیشه از این سرزمین‌ها بیرون راندند. دولت ممالیک با وجود نام‌آوری‌هایی که در مقابل دشمنان خارجی کسب کرد، گرفتار رقابت و درگیری با امیران مملوکی شد. این روند در سال‌های پایانی دولت دوم ممالیک گسترده یافت (شبارو ۱۳۹۴: ۱۳).

ممالیک بحری (۷۸۴-۶۴۸ هجری قمری / ۱۳۸۲-۱۲۵۰ میلادی)

ممالیک بحری نخستین دولت ممالیک را تاسیس کردند و به دلیل عبور آنان از دریا به نام ممالیک بحری نامگذاری شدند. تاجران برده قفقاز و آسیای صغیر، آنان را از دریا‌های سیاه، سرخ و مدیترانه عبور داده و به اسکندریه یا دمياط

ممالیک بحری	ممالیک برجی
۱. شجرالدین..... ۶۴۸ ق/ ۱۲۵۰م	۱. الظاهر سیف الدین برقوق بن انس العثماني الیلبغاوی..... ۷۸۴ ق/ ۱۳۸۲م
۲. المعز عزالدین آیبک..... ۶۴۸ ق/ ۱۲۵۰م	حاجی مملوک بحری ۷۹۲-۷۹۱ ق/ ۱۳۸۹-۱۳۸۸م
۳. المنصور نورالدین علی..... ۶۵۵ ق/ ۱۲۵۷م	۲. الناصر ناصرالدین فرج بن برقوق..... ۸۰۱ ق/ ۱۳۹۸م
۴. المظفر سیف الدین قطز..... ۶۵۷ ق/ ۱۲۵۸م	۳. المنصور عزالدین عبد العزیز بن برقوق..... ۸۰۸ ق/ ۱۴۰۵م
۵. الظاهر رکن الدین بیبرس..... ۶۵۸ ق/ ۱۲۵۹م	فرج (بار دوم) ۸۰۸ ق/ ۱۴۰۵م
۶. السعید ناصر الدین برکه خان..... ۶۷۶ ق/ ۱۲۷۷م	۴. العادل المستعین بالله ابوالفضل العباس..... ۸۱۵ ق/ ۱۴۱۲م
۷. العادل بدرالدین سلامش..... ۶۷۸ ق/ ۱۲۷۹م	۵. الموید سیف الدین شیخ المحمودی..... ۸۱۵ ق/ ۱۴۱۲م
۸. المنصور سیف الدین قلاوون..... ۶۷۸ ق/ ۱۲۷۹م	۶. المظفر شهاب الدین احمد بن الموید شیخ..... ۸۲۴ ق/ ۱۴۲۱م
۹. الاشرف صلاح الدین خلیل..... ۶۸۹ ق/ ۱۲۹۰م	۷. الظاهر سیف الدین ططر..... ۸۲۴ ق/ ۱۴۲۱م
۱۰. الناصر ناصر الدین محمد بن قلاوون (برای بار اول)..... ۶۹۳ ق/ ۱۲۹۳م	۸. الصالح ناصرالدین محمد بن ططر..... ۸۲۴ ق/ ۱۴۲۱م
۱۱. العادل زین الدین کتیفا..... ۶۹۴ ق/ ۱۲۹۴م	۹. الاشرف سیف الدین برسای..... ۸۲۵ ق/ ۱۴۲۱م
۱۲. المنصور حسام الدین لاجین المنصوری..... ۶۹۶ ق/ ۱۲۹۶م	۱۰. العزیز جمال الدین یوسف بن برسای..... ۸۴۱ ق/ ۱۴۳۷م
الناصر ناصرالدین محمد (برای بار دوم) ۶۹۸ ق/ ۱۲۹۸م	۱۱. الظاهر سیف الدین جقمق..... ۸۴۲ ق/ ۱۴۳۸م
۱۳. المظفر رکن الدین بیبرس (الثانی)..... ۷۰۸ ق/ ۱۳۰۸م	۱۲. المنصور فخر الدین عثمان بن جقمق..... ۸۵۷ ق/ ۱۴۵۳م
الناصر ناصرالدین محمد (برای بار سوم) رمضان ۷۰۹ ق/ ۱۳۰۹م	۱۳. الاشرف سیف الدین اینال العلانی الظاهری الاجرود..... ۸۵۷ ق/ ۱۴۵۳م
۱۴. المنصور سیف الدین ابوبکر بن الناصر..... ۷۴۱ ق/ ۱۳۴۰م	۱۴. الموید شهاب الدین احمد بن اینال..... ۸۶۵ ق/ ۱۴۶۰م
۱۵. الاشرف علاالدین کجک بن الناصر..... ۷۴۲ ق/ ۱۳۴۱م	۱۵. الظاهر سیف الدین خشمقدم..... ۸۶۵ ق/ ۱۴۶۰م
۱۶. الناصر شهاب الدین احمد بن الناصر..... ۷۴۳ ق/ ۱۳۴۲م	۱۶. الظاهر سیف الدین بلبای..... ۸۷۲ ق/ ۱۴۶۷م
۱۷. الصالح عماد الدین اسماعیل بن الناصر..... ۷۴۳ ق/ ۱۳۴۲م	۱۷. الظاهر تمریغا..... ۸۷۲ ق/ ۱۴۶۷م
۱۸. الکامل سیف الدین شعبان (الاول) بن الناصر..... ۷۴۶ ق/ ۱۳۴۵م	۱۸. الاشرف سیف الدین قایتبای..... ۸۷۲ ق/ ۱۴۶۷م
۱۹. المظفر سیف الدین حاجی (الاول) بن الناصر..... ۷۴۷ ق/ ۱۳۴۶م	۱۹. الناصر ناصرالدین محمد بن قایتبای..... ۹۰۱ ق/ ۱۴۹۵م
۲۰. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر (برای بار اول)..... رمضان ۷۴۸ ق/ ۱۳۴۷م	۲۰. الظاهر قانصوه..... ۹۰۴ ق/ ۱۴۹۸م
۲۱. الصالح صلاح الدین صالح بن الناصر..... ۷۵۲ ق/ ۱۳۵۱م	۲۱. الاشرف جانبلاط..... ۹۰۵ ق/ ۱۴۹۹م
الناصر ناصر الدین الحسن (برای بار دوم) ۷۵۵ ق/ ۱۳۵۴م	۲۲. العادل سیف الدین طومان بای..... ۹۰۶ ق/ ۱۵۰۰م
۲۲. المنصور صلاح الدین محمد..... ۷۶۲ ق/ ۱۳۶۰م	۲۳. الاشرف قانصوه الغوری..... ۹۰۶ ق/ ۱۵۰۰م
۲۳. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی)..... ۷۶۴ ق/ ۱۳۶۲م	۲۴. الاشرف طومان بای..... ۹۲۲ ق/ ۱۵۱۶م
۲۴. المنصور علاالدین علی..... ۷۷۸ ق/ ۱۳۷۶م	
۲۵. الصالح صلاح الدین حاجی (الثانی)..... ۷۸۳ ق/ ۱۳۸۱م	
برقوق (مملوک برجی) رمضان ۷۸۴ ق/ ۱۳۸۲م	
حاجی (برای بار دوم) (ملقب به الملك المظفر) ۷۹۱ ق/ ۱۳۸۸م	

133). هر سلطان (مملوک) پس از برتخت نشستن هرآنچه سکه ضرب شده بود، حذف و سکه جدید ضرب می کرد که با تاریخ ضرب و محل ضرب و با نشان مخصوص^۶ خود همراه بود. معامله با سکه قبلی متوقف شده و تنها سکه او برای معامله در تمام کشور مجاز می شد (احمد سعید ۲۰۱۶: ۴۱۳). در نظام مالی ممالیک معاملات با دینار طلا، درهم نقره و فلوس انجام می شد (متولی و ثنائی ۱۳۹۵: ۹۳). هرچند بهای کالا با دینار تعیین می شد؛ اما مردم به ندرت از آن استفاده می کردند و بیشتر با درهم معامله می کردند^۷ (زامل ۲۰۰۸: ۲۰۵؛ متولی و ثنائی ۱۳۹۵: ۹۸).

بررسی سکه های ممالیک

سکه های نخستین حکمرانان مملوک مانند دینارهای دوره حکمرانی شجرالدور، الاشرف موسی، آیبک، المنصور علی و قَطْر مشابه سکه های متاخر ایوبیان بود. به طوری که شاید بتوانیم آن ها را شبه ایوبی بنامیم. در زمان بیبرس یکم ضرب سکه ممالیک به شکل مختص خود آغاز می شود. نقوش حاشیه ای جداگانه، حذف و کتیبه های دایره ای جایگزین آن ها می شود. در زمان حکومت الناصر محمد این نقوش دایره ای کوچک تر نیز ناپدید شده و نوشتار در چندین خط افقی کل زمینه سکه را پوشانده است (Balog 1964: 12). سکه های مورد بررسی این مقاله نیز از نوع متاخر این دوران یعنی به شکل کتیبه نوشتاری در چند خط افقی است که کل زمینه را در برگرفته است.

کتیبه بر روی سکه ها

احتمالاً مهم ترین قسمت کتیبه بر روی سکه ها القاب سلطنتی است. بنابراین طرفی که آن ها می آیند روی سکه است. سکه های شجرالدور، الاشرف موسی، آیبک، المنصور علی و بیبرس اول علاوه بر القاب سلطان نام خلیفه را نیز شامل می شود. اگر القاب به طور استثنایی طولانی باشد یا اندازه قرص سکه کافی نباشد در طرف دیگر ادامه می یابد. در این حالت روی سکه جایی است که کتیبه آغاز می شود. تاریخ و محل ضرب در کتیبه حاشیه ای یا دایره ای در ضرب سکه های اولیه ممالیک و در زمینه در سکه های متاخر قرار می گیرد. نوشته روی سکه ها در دینارها به طور مثال السلطان الملك الاشرف ناصرالدینا و الدین شعبان بن حسن بن الملك الناصر محمد قلاوون

ممالیک برجی (۹۲۳-۷۸۴ هجری قمری / ۱۵۱۷-۱۳۸۲ میلادی)

در زمان سلطان منصور قلاوون ۶۷۸ هجری قمری / ۱۲۷۹ میلادی وارد کردن بردگان چرخس افزایش یافت. قلاوون آن ها را در برج های قلعه ساکن کرد؛ از این رو است که به ممالیک برجی شهرت یافتند و پس از گذشت زمان، نیروی رقیب ممالیک ترک شدند (شبارو ۱۳۹۴: ۱۸). در دوران انحطاط اقتصادی در سلطنت نوادگان ناصر محمد در فاصله سال های ۷۸۴-۷۶۳ هجری قمری / ۱۳۸۲-۱۳۶۱ میلادی، چرکسی ها نیروی نظامی را در دست داشتند؛ این انحطاط در ظهور برقو نقش داشت که می خواست به هر وسیله ای منزلت سلطنت را بالا برد. او با نزدیک شدن به گروهی که تحت فشار مالیات و باج ها بودند توانست از دست رقیبان نجات یابد. پس از آن کوشید نفوذ ممالیک ترک بحری را تضعیف کند و یاران خود یعنی ممالیک چرکسی برجی را تقویت کرده و از این رو در سال ۷۸۲ هجری قمری / ۱۳۸۰ میلادی مناصب بزرگ سرزمین شام را به آن ها داد. در سال ۷۸۴ هجری قمری / ۱۳۸۲ میلادی هنگامی که خلیفه عباسی و امیران و قاضیان بازپچه دست برقو شدند، او توانست سلطان حاجی را از سلطنت برکنار کند و خود بر تخت سلطنت بنشیند. بدین ترتیب سلطان ظاهر برقو سرانجام توانست بر فکر انحصار سلطنت موروثی در بین خاندان قلاوون پیروز شود. دولت دوم ممالیک با او آغاز شد که نفوذ چرکسی های برجی بر آن غلبه داشت (همان: ۹۸).

سیستم پولی در دوره ممالیک

مصر در طول دوران اموی و عباسی سکه مستقل نداشت و پول رایج آن مطابق خلفا بود. در حقیقت از سال ۱۸۱ هجری قمری / ۷۹۷ میلادی سکه نقره و از سال ۱۷۰ هجری قمری / ۷۸۶ میلادی به بعد سکه طلا در قاهره ضرب می شد که متفاوت از سایر سکه های ضرب شده خلفا نبود. نخستین گام به سمت استقلال توسط احمد بن تولون برداشته شد که در سال ۲۵۸ هجری قمری / ۸۷۱ میلادی به عنوان فرماندار کل منصوب شد. وقتی مصر زیر سلطه فاطمیون قرار گرفت اوضاع به شدت تغییر کرد. پیوندهای اقتصادی و سیاسی با خلفا قطع شد و به دلیل آموزه های شیعی که به تازگی معرفی شده بود سیستم های پولی و سنجش اصلاح شد. اگر چه در سال ۵۶۷ هجری قمری / ۱۱۷۱ میلادی صلاح الدین، خلفای فاطمی را منسوخ کرد و به بیعت با عباسیان بازگشت؛ مصر از این پس، یک دولت پادشاهی مستقل ماند. بین سال های ۶۵۸ هجری قمری / ۱۲۵۹ میلادی و ۶۷۶ هجری قمری / ۱۲۷۷ میلادی ارزش یک دینار به اندازه ۲۸.۵ درهم بود (Balog 1961: 111 &).

۶. برای مثال نشان و نماد سلطان الظاهر رکن الدین بیبرس تصویر شیر بود که بر روی سکه های وی آمده است.

۷. درهم از جنس نقره یا مس بود. به درهم از جنس مس، فلوس گفته می شد. (متولی و ثنائی ۱۳۹۵: ۱۰۵).

خط سکه‌های مماليك

کتیبه سکه‌های اوایل حکومت مماليك (شبه ایوبی) با نسخ زیبا اجرا شده است. خط سکه‌های مماليك با شروع حکومت بیبرس اول هنوز همان خط نسخ ایوبی بود اگر چه حروف بلندتر شدند. هرچه زمان می‌گذرد حروف بلندتر می‌شوند تا جایی که در زمان سلطنت الناصر حسن و مخصوصاً اشرف شعبان سبک نوشتن کاملاً توسعه می‌یابد. تفاوت در رسم الخط بین حکاک‌های سکه سوریه و مصر به وضوح قابل تشخیص است. در حالی که قلمزن‌های قاهره و اسکندریه فقط یک صنعتگر ساده بودند؛ خوشنویسان سوری با نوشته‌های ماهرانه روی سکه جلوه‌ای هماهنگ به وجود آوردند. سکه‌های مصر نوشته‌ای نازیباً و عنکبوتی نشان می‌دهد. سکه‌هایی که در دمشق ضرب شده زمینه آن به طور یکنواخت با کتیبه به خوبی توزیع و طراحی شده است. روی دینارهای حلب ردیف‌های موازی نوشتار به صورت ریتمیک با نوارهای افقی صاف یک در میان آمده است. مماليك برجی تغییر ناگهانی در سبک و ترتیب نوشته‌های روی سکه ایجاد کردند. با توجه به کاهش اندازه سکه نوشته نیز کوچک‌تر است. در عین حال در اجرای خوشنویسی دقت کمتری نشان داده شده است (Balog 1964: 17).

تصحیح یک اشتباه

پیش از خوانش و بررسی سکه‌های مورد پژوهش، اشاره به نکته‌ای ضروری است. بالغ در کتاب خود، در خوانش سکه‌های مربوط به الاشرف ناصرالدین شعبان الثانی، المنصور علاءالدین علی و الصالح صلاح الدین حاجی الثانی، به هنگام نسبت دادن آن‌ها به پدر و نیز جدشان، به کلمه حسن اشاره می‌کند؛ اما با توجه به نسب سلاطین بحری (نمودار ۱) و همچنین بررسی سکه‌ها، این کلمه حسین است که پدر الاشرف ناصرالدین شعبان الثانی و جد المنصور علاءالدین علی و الصالح صلاح الدین حاجی الثانی است که به اشتباه حسن (الناصر ناصرالدین حسن) خوانده شده است (تصویر ۱ و ۲).

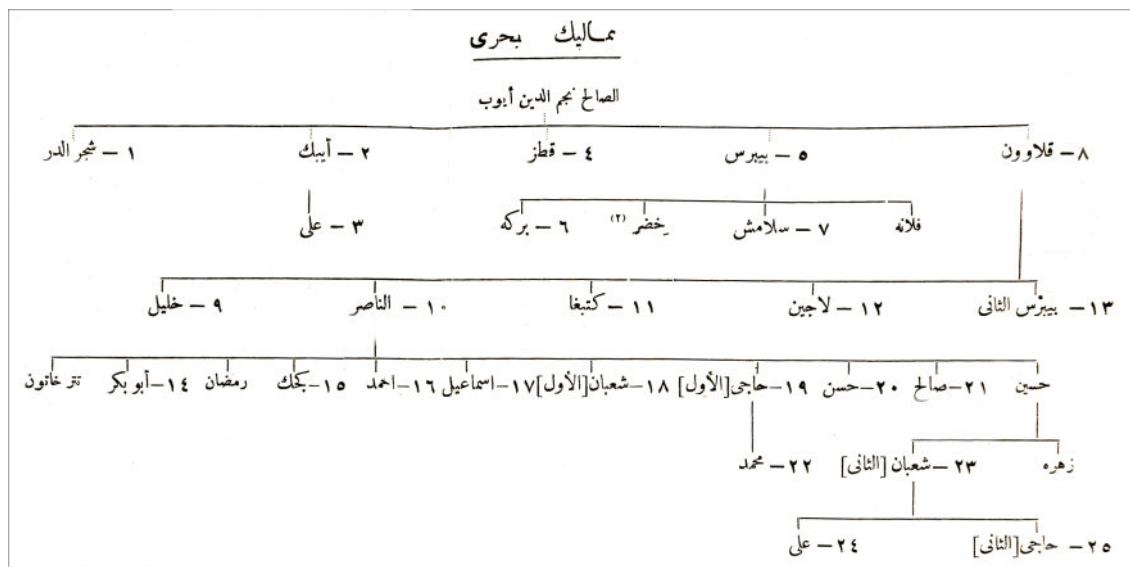
تصویر ۱. سکه المنصور علاءالدین علی [ماخذ: Balog 1964: Plate XVI]
II (بالغ کلمه مورد نظر را حسن خوانده است).

است در حالی که بر روی فلوس‌های او به صورت ساده الملك الاشرف است (Balog 1964: 13-15). روی دینارها به سبک مملوک شامل «عناوین سلطان» مانند السلطان، الملك، «لقب سلطان» مانند الظاهر، الناصر، «اسم سلطان» مانند لاجین، حسن و «نسبت سلطان» مانند ابن (به معنی پسر از پدرش)، محل ضرب و تاریخ ضرب است. اغلب پنج و حتی شش سطر متن بر روی سکه ضرب شده است. متخصصان سکه مملوک می‌توانند دینار یک حاکم را از دیگری تشخیص دهند؛ زیرا نام سلطان بر روی سطر میانی سکه نوشته شده است؛ اما برای کسانی که از این دینارها برای معاملات پولی استفاده می‌کردند؛ احتمالاً همه را شبیه به هم می‌دیدند. در بسیاری از فلوس‌های بحری و برجی القاب، کاهش چشمگیری می‌یابد و نه تنها کلمه الاسلطان حذف شده بلکه حتی نام حاکم نیز غایب است. (Bacharah & Anwar 2012: 28)

محل ضرب سکه‌ها در دوره مماليك

در دوره حکومت مماليك، اکثریت قریب به اتفاق سکه‌ها در یکی از شش ضربخانه اصلی ضرب می‌شدند. ضربخانه‌های مصری در قاهره و اسکندریه و ضربخانه‌های سوریه، در دمشق، حماه، حلب و طرابلس واقع شده بودند. چند سکه از ملاطیه و لاذقیه باقی مانده، اما به نظر می‌رسد این موارد گاه به گاه بوده است. ضربخانه‌های مماليك سکه‌های طلا، نقره و مس ضرب می‌کردند (Schultz 1999: 184). قاهره ^۸ مهم‌ترین ضربخانه قلمرو بود. از همان ابتدا تا پایان سلسله برجی سکه‌ها تقریباً بدون وقفه ضرب می‌شدند. اسکندریه یا سکندریه و در برخی از سکه‌ها ثغر سکندریه ضرب شده است. ضرب طلا در اسکندریه در دوره پادشاهی آیبک آغاز شد. بیبرس در آن‌جا دینار و درهم ضرب کرد؛ اما ضربخانه رونقی نیافت و پس از حدود سه دهه در زمان حکومت خلیل کاملاً رها شد. حدود شصت سال بعد انتشار طلا دوباره در حکومت الصالح صالح از سر گرفته شد. دمشق دومین ضربخانه مهم برای ضرب سکه طلا، نقره و مس بود. در زمان بیبرس اول ضرب سکه در دمشق شروع شد و تا زمان فتح عثمانی هنوز ادامه داشت. فعالیت این ضربخانه در دوره مماليك برجی تا حدودی محدود شد. روی سکه‌ها کلمه دمشق یا دمشق المحروسة نوشته شده است (Balog 1964: 50-54). در مجموعه مورد بررسی، تعداد سیزده عدد سکه ضرب القاهره، یازده عدد ضرب دمشق، یک عدد ضرب سکندریه، یک عدد ثغر سکندریه و یک عدد نامشخص است.

۸. به زبان عربی: القاهره یا القاهره المحروسة.

نمودار ۱. نسب ممالیک بحری (زامباور ۱۳۵۶: ۱۶۶).

نکات مربوط به خوانش سکه‌ها

- کتیبه روی سکه‌ها شامل نام سلطان مملوک و کتیبه پشت سکه‌ها حاوی آیات قرآن است.
- از علامت اسلش/ برای جداسازی سطور کتیبه سکه‌ها استفاده شده است.
- نوشته‌های قرمز رنگ، کلمه و یا بخشی از کلمه هستند که بر روی سکه وجود ندارند، اما از وجود آن‌ها مطمئن هستیم.
- سکه‌هایی که تنها قسمتی از سال ضرب آن‌ها مشخص است نوشته، و قسمت غایب با سه نقطه نشان داده شده است.
- کتیبه پشت تمام سکه‌ها مزین به آیه ۱۲۶ سوره مبارکه آل عمران و نیز آیه ۳۳ سوره مبارکه توبه همراه با شعار لاله الا الله محمد رسول الله است. لذا در نخستین سکه نوشته شده و در الباقی برای جلوگیری از تکرار، حذف شده است.

نتیجه‌گیری

مجموعه بیست و هفت عددی سکه که در دفاتر موزه با شماره شناسه کلی و با عنوان سکه‌های ممالیک ثبت شده بود، پس از پژوهش مشخص شد که متعلق به دوره حکومت هفت سلطان از بیست و پنج مملوک بحری و نیز یک مملوک برجی است. سکه‌ها متعلق به دوران حکومت الصالح عماد الدین اسماعیل بن الناصر ۷۴۳-۷۴۶ هجری قمری / ۱۳۴۵-۱۳۴۲ میلادی (یک عدد)، الکامل سیف الدین شعبان (الاول) بن الناصر ۷۴۶-۷۴۷ هجری قمری / ۱۳۴۵-۱۳۴۶ میلادی (یک عدد)، الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر، بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۵۱-۱۳۴۷ میلادی، بار دوم، ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی (هفت عدد)، المنصور صلاح

الدین محمد ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی (پنج عدد)، الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی) ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری / ۱۳۷۶-۱۳۶۲ میلادی (هشت عدد)، المنصور علاالدین علی ۷۸۳-۷۷۸ هجری قمری / ۱۳۸۱-۱۳۷۶ میلادی (یک عدد)، الصالح صلاح الدین حاجی (الثانی)، بار اول ۷۸۴-۷۸۳ هجری قمری / ۱۳۸۲-۱۳۸۱ میلادی، بار دوم، ۷۹۲-۷۹۱ هجری قمری / ۱۳۸۹-۱۳۸۸ میلادی (سه عدد)، ممالیک بحری و الظاهر سیف الدین برقوق بن انس العثماني الیلبغاوی ۸۰۱-۷۸۴ هجری قمری / ۱۳۹۸-۱۳۸۲ میلادی (یک عدد) مملوک برجی است. کتیبه سکه‌های دینار این مجموعه، شامل نام کامل همراه با عناوین سلاطین است و نیز نسبت دادن هر سلطان به آباء خود با ذکر کامل نام و عناوین آن‌ها است که از جمله می‌توان به سکه‌های الصالح صلاح الدین حاجی (الثانی) آخرین سلطان مملوک بحری اشاره کرد که کتیبه بر روی سکه به صورت السلطان الملك الصالح صلاح الدین و الدین حاجی الملك الاشرف شعبان بن حسین بن محمد بن قلاوون آورده شده است؛ کتیبه این سکه‌ها علاوه بر نام سلطان (الصالح صلاح الدین حاجی)، نام پدر (الملك الاشرف شعبان)، جد (حسین)، پدر جد (محمد) و پدر پدر جد وی (قلاوون) آورده شده است به عبارتی سلطان شجره نامه خود را بر روی سکه آورده است. لازم به ذکر است نام الناصر ناصرالدین محمد به عنوان سلطان مملوکی که اخلاف وی به او افتخار می‌کردند تقریباً روی تمام سکه‌های ممالیک بحری این مجموعه آورده شده است.

Reference

Bacharach, J. and Sh. Anwar

2012 "Coinage and their Visual Messages in the Age of the Sultanat the Case of Egypt and Syria", Egypt, ANNALES IS-LAMOLOGIQUES, Ansl 46 pp.15-44.

Balog, Paul

1964 *Coinage of the Mamluk Sultans of Egypt and Syria*, New York, American Numismatic Society.

1961 "History of the Dirhem in Egypt from the Fatimid conquest until the collapse of the Mamluk Empire In": *Revue numismatique*, France, 6e série - Tome 3, année pp. 109-146.

Lane-Poole, Stanley

1897 *Catalogue of the Collection of Arabic coins Preserved in the Khedivial Library at Cairo*, London, Bernard Quaritch 15 Piccadilly.

1879 *Catalogue of Oriental Coins in the British Museum*, Vol. IV, London, Printed By Order of the Trustees.

Mitchner, Michael

1977 *The World of Islam*, London, Hawkins press.

Schultz, Warren C.

1999 "Mamluk Monetary: A Review Essay", *Middle East Documentation Center (MEDOC)*, the University of Chicago.

2003 "Mamluk Metrology and Numismatic Evidence", *Al-Masaq*, Vol. 15, pp. 59-75.

منابع

احمد سعید، نجوان

۲۰۱۶ "النظام النقدي و دارضرب المسكوكات في مصر زمن سلاطين المماليك"، *حوليات آداب عين شمس*، مجلد ۴۴، قاهره: ۴۳۹-۴۱۲.

زامباور

۱۳۵۶ *نسب‌نامه خلفا و شهریاران و سیر تاریخی حوادث اسلام*، ترجمه محمد جواد مشکور، تهران، مروی.

زامل، محمد فتحی

۲۰۰۸ *اتحولات الاقتصادیه فی مصر اواخر العصور الوسطی*، قاهره، المجلس الاعلی للثقافه.

شبارو، عصام محمد

۱۳۹۴ *دولت مماليک و نقش سیاسی و تمدنی آنان در تاریخ اسلام*، ترجمه شهلا بختیاری، تهران، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

لین پول، استانیلی

۱۳۱۲ *طبقات سلاطین اسلام*، ترجمه عباس اقبال، طهران، کتابخانه مهر.

متولی، احمد رضا و حمیدرضا ثنائی

۱۳۹۵ "مسکوکات و نظام پولی مصر و شام دردوره مماليک بُرجی و اثر سیاست‌های مالی ایشان بر آن (۷۸۴-۹۲۳ق)"، *پژوهش‌نامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی*، شماره ۲، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۰۷ - ۹۳.

تصویر ۳. الصالح عمادالدین اسماعیل بن الناصر : ۷۴۶-۷۴۳ هجری قمری /

۱۳۴۵-۱۳۴۲ میلادی

ضرب قاهره، سال ۷۴۰...

وزن: ۶/۰۷ گرم

قطر: ۲۳/۳ میلی‌متر

روی سکه: سنه/ ضرب بالقاهره /السلطان الملك الصالح/عمادالدین و الدین اسمعیل/بن الملك الناصر محمد^{۱۰} / اربعین و سبعمائه

پشت سکه: الله/ و ما النصر الا من عند/ لاله الا الله محمد/ رسول الله ارسله بالهدی/ و دین

الحق لیظهره علی/ الله

شماره اثر ۶۳۵۹

تصویر ۴. الکامل سیف‌الدین شعبان (الاول) بن الناصر: ۷۴۷-۷۴۶ هجری قمری /

۱۳۴۶-۱۳۴۵ میلادی

ضرب قاهره، سال ۷۴۷

وزن: ۵/۸۷ گرم

قطر: ۲۴/۳ میلی‌متر

روی سکه: **ضرب** بالقاهره / السلطان الملك الکامل/سیف الدین و الدین شعبان/بن الملك

الناصر سبع/ و اربعین و سبعمائه

شماره اثر ۶۳۶۰

۹. در آن زمان، طلا به شکل شمش‌های سکه‌ای با وزن نامنظم ضرب می شد و دینار طلای استاندارد فقط یک واحد اسمی بود (Balog 1964: 30-50).
۱۰. الناصر ناصرالدین محمد بن قلاوون بار اول ۶۹۴-۶۹۳ق/ ۱۲۹۴-۱۲۹۳م، بار دوم ۷۰۸-۶۹۸ق/ ۱۳۰۸-۱۲۹۸م و بار سوم ۷۴۱-۷۰۹ق/ ۱۳۰۹-۱۳۴۰م به سلطنت رسید (زامباور ۱۳۵۶: ۱۶۳-۱۶۲). ناصر محمد بار سوم که به سلطنت نشست و این بار سلطنت وی ۳۳ سال به طول انجامید؛ کوشید نیروی چرکس‌ها را تضعیف کند. پس بیبرس ثانی را کشت و پانزده تن از امیران آن‌ها را زندانی کرد و با لغو منصب نایب السلطنه، خود به تنهایی با استبداد حکومت کرد و تا سال ۷۸۴ق آن را به خاندان قلاوون یعنی فرزندان و نوادگان خود منحصر کرد (شبارو ۱۳۹۴: ۹۷).

تصویر ۵. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۵۱-۱۳۴۷ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۵۷
وزن: ۵/۵۲ گرم
قطر: ۲۴/۹ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق / السلطان الملك الناصر/ناصرالدینوالدین حسن/ بن الملك الناصر/سنه سبع/ و خمسين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۶۲

تصویر ۶. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۵۱-۱۳۴۷ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۵۸
وزن: ۷/۱۷ گرم
قطر: ۲۶ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق/السلطان الملك الناصر/ناصرالدین حسن/سنه ثمان و خمسين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۶۳

تصویر ۷. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۵۱-۱۳۴۷ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب دمشق
وزن: ۶/۸۳ گرم
قطر: ۲۵/۸ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق/السلطان الملك الناصر/ناصرالدین حسن بن/ مولانا السلطان الشهيد/الملك الناصر
شماره اثر ۶۳۶۴

تصویر ۸. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۵۱-۱۳۴۷ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب دمشق
وزن: ۵/۴۱ گرم
قطر: ۲۵/۱ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق/السلطان الملك الناصر/ناصرالدین حسن الملك/الناصر محمد بن الملك المنصور
شماره اثر ۶۳۶۵

تصویر ۹. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۴۷-۱۳۵۱ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۶۰...
وزن: ۷/۷۳ گرم
قطر: ۲۵/۲ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق/السلطان الملك الناصر/ناصرالدین حسن بن الملك الناصر/سنه احدى و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۶۶

تصویر ۱۰. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۴۷-۱۳۵۱ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۰..
وزن: ۴/۷۷ گرم
قطر: ۲۴/۳ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه ستين/السلطان الملك الناصر/ناصرالدین حسن بن الملك/الناصر محمد بن الملك المنصور/سبعمائه من الهجره
شماره اثر ۶۳۶۷

تصویر ۱۱. الناصر ناصرالدین الحسن بن الناصر: بار اول ۷۵۲-۷۴۸ هجری قمری / ۱۳۴۷-۱۳۵۱ میلادی، بار دوم ۷۶۲-۷۵۵ هجری قمری / ۱۳۶۰-۱۳۵۴ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۰...
وزن: ۶/۳۸ گرم
قطر: ۲۶/۹ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه ستین / السلطان الملك الناصر / ناصر الدنيا و الدين حسن بن الملك / الناصر محمد بن الملك المنصور / سبعمائه من الهجرة
شماره اثر ۶۳۷۷

تصویر ۱۲. المنصور صلاح‌الدین محمد: ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۲
وزن: ۵/۱۵ گرم
قطر: ۲۶/۵ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه اثني / السلطان الملك المنصور / صلاح الدنيا و الدين محمد بن الملك / المظفر حاجي بن الملك الناصر / و ستين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۷۲

تصویر ۱۳. المنصور صلاح‌الدین محمد: ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۲
وزن: ۶/۲۷ گرم
قطر: ۲۴/۸ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه اثني / السلطان الملك المنصور / صلاح الدنيا و الدين محمد بن الملك / المظفر الحاجي بن الملك الناصر / و ستين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۷۱

تصویر ۱۴. المنصور صلاح‌الدین محمد: ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۶۳
وزن: ۴/۵۰ گرم
قطر: ۲۳/۳ میلی‌متر
ضرب بدمشق ثلاث / السلطان الملك المنصور / صلاح الدنيا و الدين محمد / الملك المظفر حاجي / و ستين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۸۵

تصویر ۱۵. المنصور صلاح‌الدین محمد: ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۴
وزن: ۴/۸۲ گرم
قطر: ۲۵/۶ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه اربع / السلطان الملك المنصور / صلاح الدنيا و الدين محمد بن الملك / المظفر حاجي بن الملك الناصر / و ستين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۷۳

تصویر ۱۶. المنصور صلاح‌الدین محمد: ۷۶۴-۷۶۲ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۶۰ میلادی
ضرب سکندريه
وزن: ۹/۱۵ گرم
قطر: ۲۶/۲ میلی‌متر
روی سکه: ضرب سکندريه / السلطان الملك المنصور / صلاح الدنيا و الدين محمد / الملك / المظفر الحاجي بن الملك الناصر
شماره اثر ۶۳۷۴

تصویر ۱۷. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۷۸
وزن: ۶/۴۶ گرم
قطر: ۲۵/۵ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق ثمان / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن / حسین بن الملك / الناصر محمد بن قلاوون / و سبعین و سبعمئه
شماره اثر ۶۳۷۵

تصویر ۱۸. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۶۰...
وزن: ۶/۴۵ گرم
قطر: ۲۷/۲ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن حسین / بن الملك ناصر محمد بن قلاوون / و ستین و سبعمئه
شماره اثر ۶۳۷۶

تصویر ۱۹. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
وزن: ۸/۴۱ گرم
قطر: ۲۴/۵ میلی‌متر
روی سکه: سنه / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن حسین / بن الملك ناصر محمد بن قلاوون
شماره اثر ۶۳۷۸

تصویر ۲۰. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷۰۰...
وزن: ۷/۰۳ گرم
قطر: ۲۷/۱ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق سنه / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن حسین / الملك الناصر محمد بن قلاوون / سبعمئه
شماره اثر ۶۳۷۹

تصویر ۲۱. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۰۰...
وزن: ۶/۳۵ گرم
قطر: ۲۷/۴ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه احد / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن حسین / بن الملك ناصر محمد بن قلاوون / سبعمائه
شماره اثر ۶۳۸۰

تصویر ۲۲. الاشرف ناصرالدین شعبان (الثانی): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری/۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۷۵
وزن: ۶/۴۱ گرم
قطر: ۲۷/۱ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه خمس / السلطان الملك الاشرف / ناصر الدنيا و الدين شعبان بن حسین / الملك الناصر محمد بن قلاوون / و سبعین و سبعمئه
شماره اثر ۶۳۸۱

تصویر ۲۳. الاشرف ناصرالدين شعبان (الثاني): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۷۴
وزن: ۷/۱۳ گرم
قطر: ۲۸/۵ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه اربع / السلطان الملك الاشرف / ناصرالدنيا و الدين شعبان
بن حسين / بن الملك الناصر محمد بن قلاوون / و سبعين و سبعمائه
شماره اثر ۶۳۸۲

تصویر ۲۴. الاشرف ناصرالدين شعبان (الثاني): ۷۷۸-۷۶۴ هجری قمری / ۱۳۶۲-۱۳۷۶ میلادی
ضرب دمشق، سال ۷...
وزن: ۷/۹۱ گرم
قطر: ۲۷/۵ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بدمشق سنه / السلطان الملك الاشرف / ناصرالدنيا و الدين شعبان بن
حسين / بن الملك الناصر محمد بن قلاوون / سبعمائه
شماره اثر ۶۳۸۳

تصویر ۲۵. المنصور علا الدين علي: ۷۸۳-۷۷۸ هجری قمری / ۱۳۸۱-۱۳۷۶ میلادی
ضرب دمشق، سال ۸...
وزن: ۵/۷۰ گرم
قطر: ۲۱/۹ میلی‌متر
روی سکه: سنه / ضرب بدمشق ثمان / السلطان الملك المنصور / علا الدنيا و الدين /
السلطان الملك علي بن / السلطان بن الملك الاشرف / شعبان بن حسين بن الملك
الناصر محمد بن قلاوون
شماره اثر ۶۳۷۰

تصویر ۲۶. الصالح صلاح الدين حاجي (الثاني): بار اول ۷۸۴-۷۸۳ هجری قمری / ۱۳۸۲-۱۳۸۱ میلادی، بار دوم ۷۹۲-۷۹۱ هجری قمری / ۱۳۸۹-۱۳۸۸ میلادی
ضرب قاهره، سال ۷۰۴
وزن: ۸/۸۷ گرم
قطر: ۲۶/۲ میلی‌متر
روی سکه: ضرب بالقاهره سنه اربع / السلطان الملك الصالح صلاح / الدنيا والدين حاجي
الملك الا / شرف شعبان بن حسين بن محمد بن قلاوون / سبعمائه
شماره اثر ۶۳۶۸

تصویر ۲۷. الصالح صلاح الدين حاجي (الثاني): بار اول ۷۸۴-۷۸۳ هجری قمری / ۱۳۸۲-۱۳۸۱ میلادی، بار دوم ۷۹۲-۷۹۱ هجری قمری / ۱۳۸۹-۱۳۸۸ میلادی
ضرب ثغر اسکندريه، سال ۷۸۳
وزن: ۵/۹۶ گرم
قطر: ۲۶ میلی‌متر
روی سکه: ضرب ثغر سکندريه سنه ثلث / السلطان الملك الصالح صلاح / الدنيا والدين حاجي
الملك الا / شرف شعبان بن حسين بن محمد بن قلاوون / و ثمانين سبعمائه
شماره اثر ۶۳۶۹

تصویر ۲۸. الصالح صلاح الدین حاجی (الثانی): بار اول ۷۸۳-۷۸۴ هجری
 قمری/۱۳۸۲-۱۳۸۱ میلادی، بار دوم ۷۹۱-۷۹۲ هجری قمری / ۱۳۸۹-۱۳۸۸
 میلادی
 ضرب دمشق
 وزن: ۷/۳۹ گرم
 قطر: ۲۲/۲ میلی‌متر
 روی سکه: **ضرب** بدمشق سنه /السلطان الملك الصالح/ صلاح الدینوالدین حاجی/
 الملك الاشرف شعبان بن حسین بن محمد بن قلاوون
 شماره اثر ۶۳۸۴

تصویر ۲۹. الظاهر سیف الدین برقوق بن انس العثماني الیلبغاوی : ۸۰۱-۷۸۴
 ق/۱۳۹۸-۱۳۸۲ م
 ضرب قاهره، سال ۷۸۴
 وزن: ۷/۹۹ گرم
 قطر: ۲۷/۱ میلی‌متر
 روی سکه: **ضرب** بالقاهره سنه اربع/ السلطان الملك الظاهر/ سیف الدین و الدین بوسعید
 عز نصره/ برقوق خلد الله سلطانہ/ثمانین سبعمئه
 شماره اثر ۶۳۶۱